

## Специфіка висвітлення екологічної тематики в офіційних виданнях (на прикладі газети "Урядовий кур'єр")

*Як сьогодні висвітлюються проблеми довкілля в українській офіційній пресі? Які методи й особливості цього процесу? У статті ці питання розглядаються на прикладі газети "Урядовий кур'єр".*

*How does the Ukrainian official press cover numerous problems of environment? What are the methods and peculiarities of this process? In the article this questions are examined by an example of the newspaper "Uryadoviy Courier".*

Близько 8.9 % друкованих видань в Україні засновано державними органам [1]. Серед них у вітчизняному інформаційному просторі виділяється низка так званих офіційних видань, які сьогодні виконують суспільно важливу місію, передаючи відомості "із перших вуст" про події та рішення, що приймаються у вищих ешелонах влади. До того ж вони функціонують і як традиційні суспільно-політичні мас-медіа, маючи свою стабільну аудиторію, і в таких умовах успішно функціонують уже понад 10 років. Мова йде насамперед про газети "Урядовий кур'єр", "Голос України", "Робітнича газета". Отож на прикладі екологічних публікацій за 2001 рік спробуємо визначити особливості методів та тенденцій у висвітленні екологічної тематики на сторінках газети "Урядовий кур'єр" як одному з офіційних видань.

Матеріали на екологічну тему в газеті вміщуються на тематичній сторінці "Екологія", яка виходить у суботніх, найменше насичених офіціозом випусках. Проте запланована щотижнева періодичність виходу сторінки не витримується. Статті з проблематики довкілля подаються також на інших тематичних шпальтах (що не завжди себе виправдовує), зокрема, "Проблеми державного значення", "Як виконуються урядові рішення", "Події та коментарі", "Наука", "Суспільний камертон", "Погляд на проблему" тощо. Така тематична розпорошеність публікацій пояснюється неузгодженістю у діях відділів і відсутністю спеціалізованого підрозділу, який би координував роботу журналістів із висвітлення екологічної тематики.

Позитивна специфіка цього офіційного видання полягає в тому, що в ньому представлено достатньо площі для публікацій як аналітичного, так й інформаційного плану. Така "мультисистемність" іде на користь висвітленню екологічної тематики, адже є можливість подавати ті чи інші явища не лише у стислому форматі новин, а й досліджувати їх більш ґрунтовно на тематичних сторінках.

Проте спочатку про інформаційні повідомлення на теми довкілля в газеті "Урядовий кур'єр". У цьому плані також спостерігається загальна спрямованість заміток на висвітлення новин із "коридорів влади". З-поміж інших державних видань офіційного спрямування саме "Урядовий кур'єр" найбільше уваги приділяє цим питанням, витісняючи зі шпальт "побічні" теми, до яких, на жаль, на думку редакторів видання, належить й екологічна.

У номерах газети за 2001 рік налічується не більше двох десятків інформаційних заміток, що торкаються проблем довкілля. Насамперед, це новини з Кабінету Міністрів чи Адміністрації Президента (адже "Урядовий кур'єр" – газета органів державної виконавчої влади) про ті чи інші державні рішення щодо питань, пов'язаних із навколишнім середовищем. Наприклад, публікація "Довкілля – колиска людства" [2], вміщена на першій сторінці під рубрикою "У Кабінеті Міністрів", присвячена засіданню уряду під головуванням першого віце-прем'єр-міністра, де, зокрема, обговорювалася постанова "Деякі питання фінансування природоохоронних заходів із державного бюджету". Звичайно, із точки зору офі-

ційної хроніки, такі замітки потрібні й цілком виправдовують себе на сторінках такого видання. Але з читачької точки зору, вони не викликають зацікавленості через стиль написання, відсутність бодай стислого аналізу можливих наслідків того чи іншого державного рішення на конкретних прикладах.

Решта інформаційних публікацій на екологічну тематику в "Урядовому кур'єрі" виходить безсистемно за залишковим принципом у наданні газетної площі. Хоча навіть у таких умовах у газеті час від часу з'являються професійно створені та цікаві за змістом екологічні новини. Приміром, повідомлення власного кореспондента у Дніпропетровській області Тетяни Хомич "Об що розбили лоби товстолобики" [3] про факт масової загибелі риби на Дніпрі. Авторка не лише подає інформацію у привабливому вигляді, а й намагається коротко дослідити причини цього явища, наскільки це дозволяють можливості жанру.

Аналітичні матеріали на екологічну тематику, що виходять у газеті "Урядовий кур'єр", можна умовно поділити на три види за джерелами надходження: офіційні звіти, виступи науковців та авторські журналістські статті. Звичайно, з точки зору дослідження журналістики, найбільшу цікавість викликають саме останні. Але "програмні" матеріали також роблять значний внесок у формування загального масиву екопублікацій, до того ж вони можуть слугувати певним орієнтиром для порівняння статей творчих працівників редакції та позаштатних дописувачів.

Одним із прикладів публікацій на екологічну тематику, підготовлених фахівцями-вченими, є стаття професора Інституту фізики НАНУ Михайла Курика "Ноосферна освіта" [4], вміщена під рубрикою "Наука". Життя на планеті можна зберегти тільки, якщо чітко усвідомлювати і послідовно дотримуватися теорії біосфери В. Вернадського, які за своєю суттю є основою гармонічного розвитку всього живого на Землі. Звичайно, це пізнання має відбуватися у рамках спеціальної, як пропонує автор, ноосферної освіти. Хоча стаття трохи виходить за звичні рамки екологічних публікацій у "загальній" пресі,

адже має суто наукове спрямування, вона несе потужний заряд глобального усвідомлення проблем довкілля, філософію виховання суспільства через екологічну парадигму.

Прикладом вдалого поєднання зусиль учених та журналістів у створенні матеріалів на екологічну проблематику є тематична сторінка під загальною назвою "Гіпотези й реалії", підготовлена оглядачем газети Павлом Бебою, де ключовим матеріалом є стаття "Аномальні явища. Чи здатна сучасна наука їх зрозуміти" [5]. Основний матеріал подано з коментарями науковців: директора Інституту теоретичної фізики НАНУ академіка О. Г. Ситенка та директора Інституту біоорганічної хімії та нафтохімії НАНУ академіка Валерія Кухара. В результаті стаття вийшла цікавою, багатогранною й читабельною, зокрема, завдяки вмінню журналіста викласти складний науковий матеріал зрозумілою мовою, виділити найважливіше для читача. Проте журналіст не бере на себе роль останньої інстанції та наголошує на тому, що це лише чергова спроба людини пізнати світ, розібратися в принципах його побудови. Обрання такої філософсько-світоглядної позиції, із якої журналіст підходить до розгляду складних проблем навколишнього природного середовища, є позитивною тенденцією не лише для окремої категорії видань, а й суспільно-політичної преси в цілому. Вона ще раз переконує в тому, що екологіка в українських друкованих мас-медіа переживає тимчасові негаразди, що вони більше пов'язані з ситуативними суспільними трансформаціями. Отже, якщо вітчизняна екожурналістика змогла зберегти свою духовно-ідеологічну базу, вона матиме майбутнє.

Особливим видом публікацій в офіційній пресі взагалі й, зокрема, газеті "Урядовий кур'єр" можна назвати офіційні звіти про роботу того чи іншого органу державної влади. Звичайно, низка таких публікацій торкається й екологічної тематики. Загальна вада таких матеріалів полягає в тому, що їх готують не журналісти, а чиновники, наполягаючи на дотриманні певних форм подання матеріалу.

Вони містять глобальні, політичні тези, які часто ніяк не підтримуються конкретикою фактів, ідуть у відриві з роботою на місцях.

У номері газети читаємо статтю Георгія Долженка "Біду можна відвернути" [6]. Матеріал подається під рубрикою "Як виконуються урядові рішення" і присвячений створенню міжвідомчої координаційної Ради з питань будівництва та захисту будинків, споруд, територій у складних інженерно-геологічних і сейсмічних умовах країни. Певна річ, у різноманітних спеціалізованих рад і комітетів, кількість яких навіть у найвищих органах влади вимірюється сотнями, час від часу з'являється потреба звітувати на сторінках офіційного видання про результати своєї роботи. Проте далеко не завжди такі матеріали можуть зацікавити читача. І знову журналіст стає заручником ситуації, коли, працюючи у державній офіційній пресі, він має обслуговувати інтереси влади, коли це може йти урозріз з інтересами читачів. Окрім того, чиновники, які готують такі "бюрократичні звіти", вимагають від газети подавати їх з найменшими правліннями, адже кожне слово у них затверджується керівництвом. Таким чином, написані особами, які не мають журналістського фаху, та й ще без урахування запитів читацької аудиторії, такі матеріали лише марнують дефіцитну газетну площу, викликаючи відразу читачів до чиновницької інформації.

Узагалі, підготовка матеріалів спільно з чиновниками, особливо, коли йдеться про інформацію від ключових фігур у державі, вимагає від журналіста особливої підготовки. Автору цієї публікації під час роботи в "Урядовому кур'єрі" довелося отримати практичне підтвердження під час створення інтерв'ю з тодішнім міністром охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України Юрієм Костенком [7]. Задля того, щоб зробити офіційне інтерв'ю більш цікавим, довелося розгорнути співбесіду під життєво-філософським кутом. У результаті розмова вийшла відвертою, "живою" (звісно, у рамках дозволеного для інтерв'ю з міністром), яка насправді змогла зацікавити читача, розкрити перед ним постать людини,

від рішень якої залежить екологічне майбутнє держави. Поряд із "обов'язковими" запитаннями, які передбачали серйозні відповіді щодо головних принципів побудови в державі екологічної політики, проблем ядерної енергетики, міністру були поставлені й "особисті" запитання: "Знаючи реальний стан нашої екології, чи не спадало вам на думку перевезти свою родину у більш безпечне місце на планеті?" або "Як міністр екобезпеки ви любите відпочивати "на природі"?".

Традиційно сильною у газеті "Урядовий кур'єр" темою є чорнобильська катастрофа. Очевидно, це зумовлено тим, що багато журналістів, які нині працюють у виданні, свого часу брали участь у висвітленні подій 1986 року, і для кожного з них найбільша у світі техногенна катастрофа пов'язана не лише з історією, а й особистими спогадами.

По-перше, слід зазначити, що сама по собі чорнобильська аварія не залишає байдужим жодного з українців, адже так чи інакше стала часткою нашої долі. Окрім того, вітчизняні журналісти сьогодні не мають проблем із відвіданням зони відчуження для написання репортажів, тому така можливість дозволяє їм набиратися "живих" вражень безпосередньо на місці трагедії, спілкуватися з очевидцями, викликати власні спогади про аварію. Таким чином, публікації щодо чорнобильської катастрофи стають взірцем творчого й зацікавленого підходу працівників масмедіа у висвітленні екотематики, природного потягу до пошуку нових форм, образів, порівнянь, узагальнень. Іншими словами, особиста цікавість журналіста рухає вдосконалення якості екологічних матеріалів.

По-друге, чорнобильська тема в "Урядовому кур'єрі" є більш пріоритетною (зокрема, із причин, зазначених вище), ніж навіть загальні теми екології. З одного боку, це добре, бо дає журналістам змогу глибше висвітлювати питання, пов'язані з найбільшою техногенною катастрофою. Але, з іншого боку, такий підхід обмежує коло екологічної проблематики.

По-третє, із року в рік підготовкою матеріалів на чорнобильську тему займаються одні й ті самі журналісти (4–5 осіб), які не

лише неодноразово бували в зоні відчуження, а й протягом тривалого часу відстежують інші публікації та повідомлення з цього приводу. Себто, можна говорити про певну спеціалізацію в роботі, яка є позитивною ознакою для екожурналістики в цілому.

Слід зазначити ще один вид екологічних матеріалів, притаманний газеті. На сторінці "Суспільний камертон" вміщено статтю Валентина Бабенка "Канал "Дунай – Чорне море" під знаком питання?" [8], яка розкриває проблему будівництва водотранспортної артерії у зоні Дунайського заповідника. Поштовхом до написання цієї статті стало засідання експертної ради Національної академії наук України з цього приводу. І те, що висвітлення теми веде сам журналіст, а не віддає її на викуп тільки словам науковців, є дуже важливим моментом. Усебічна оцінка екологічно значущого проекту не лише з точки зору вчених-експертів, а й з громадянських позицій, із точки зору сприйняття цієї інформації мільйонами пересічних українців, – надає статті вагомості. Автор чітко усвідомлює, що "повноцінний канал "Дунай – Чорне море" для України не чиновницькі забаганки, а життєва необхідність. Це, окрім нормального функціонування одного з вузлів національної економіки, ще й неабиякі валютні надходження до державної скарбниці". Однак він наголошує на тому, що економічні інтереси не можуть стояти вище екологічних, адже йдеться про "унікальну флору й фауну казкового природного оазису безмежжя синих плавнів між Україною та Румунією".

На продовження теми екологічної експертизи слід згадати ще один особливий матеріал – заяву щодо екологічних наслідків будівництва першої черги морського нафтоперевалочного комплексу "Південний" неподалік Одеси [9]. На відміну від попередньої публікації "постфактум", яка базувалася на висновках комісії, тут завдання проєктантів і представників ЗМІ полягало в тому, аби надати громадськості попередню інформацію про проєкт. Законом України про екологічну експертизу передбачено, що перед уведенням у дію подібних об'єктів громадськість має бу-

ти поінформована про їхній можливий вплив на довкілля. Показовим для офіційних видань є творче опрацювання цього матеріалу. З одного боку, журналіст не має права викривити бодай одну деталь чи якимось чином висловити свою думку з цього приводу. З іншого – він повинен викласти технічну інформацію так, щоб вона була не просто зрозуміла широкому загалу, а й зацікавила читача. Гадаю, оприлюднення таких заяв у майбутньому стане однією зі складових екологічної тематики офіційних видань. І тут досвід "Урядового кур'єра" вже може стати у пригоді.

Сьогодні офіційна преса в українському інформаційному просторі є особливою цариною, яка має свої проблеми, завдання та творчу специфіку.

По-перше, слід зазначити особливий статус самої офіційної преси. У свідомості багатьох будь-яка інформація, вміщена у ній, сприймається з найбільшою довірою. З одного боку, це відкриває більше можливостей перед самими виданнями у залученні широкої читачької аудиторії. А з другого – покладає ще більшу відповідальність на творчого працівника газети за достовірність, етичність, виваженість поданої інформації.

По-друге, офіційна преса має свій, специфічний потенціал для висвітлення екотематики. Наприклад, однією з позитивних рис є те, що вона, на відміну від інших "загальних" мас-медіа, має прямий доступ до офіційних джерел інформації. Таким чином, журналісти офіційних видань мають змогу отримувати потрібні екологічні матеріали безпосередньо від фахівців державних структур із найменшою втратою достовірності.

Негативна особливість полягає в тому, що у цьому виді видань офіціоз (тобто інформація, яка виходить з органів державної влади) має беззаперечний пріоритет, але часто, взагалі, не викликає ніякого інтересу в читачів. Водночас офіціоз витісняє зі сторінок газети екологічні та інші соціально важливі повідомлення.

Однак ще раз треба наголосити на тому, що незалежно від спрямованості видання рівень висвітлення екотематики залежить передусім

від наявності у колективі журналістів-професіоналів, журналістів-особистостей.

Стосовно професійних вимог до журналістів, які висвітлюють екологічну тематику в офіційній пресі, слід наголосити на особливостях підходів до цього виду діяльності. Чи то обробляючи авторський матеріал, чи створюючи власний, творчий працівник не може вдаватися до категоричних коментарів, необґрунтованих припущень і різких зауважень. Офіційне видання не ставить за мету викласти будь-який матеріал як сенсацію та свідомо відмовляється від речей, які можуть стати на заваді об'єктивності, але гарантовано викличуть увагу аудиторії. Можливо, подібні екопублікації трохи програють у виразності, написані бідною, неживою мовою, в них втрачається елемент живого спілкування. Але є й позитивний момент. Офіційна преса є необхідною протипагою "неофіційній". Вона збалансовує та урізноманітнює інформаційний простір, чим виконує суспільний обов'язок ЗМІ. Тому вивчення можливостей офіційних видань у висвітленні тем, пов'язаних із навколишнім природним середовищем, задля подальшого вдосконалення творчої практики є важливим напрямком у дослідженні сучасної екожурналістики.

1. *Актуальні проблеми інформаційної безпеки України (Аналітична доповідь УЦЕПД) // Національна безпека і оборона №1(13). Український центр економічних і політичних досліджень. – К., 2001.*

2. *Довкілля – колиска людства // Урядовий кур'єр. – 2001. – 25 січ.*

3. *Хомич Тетяна. Об що розбили лоби то встолобика // Урядовий кур'єр. – 2001. – 21 лип.*

4. *Курик Михайло. Ноосферна освіта // Урядовий кур'єр. – 2001. – 13 січ.*

5. *Беба Павло. Аномальні явища. Чи здатна сучасна наука їх зрозуміти // Урядовий кур'єр. – 2001. – 6 лют.*

6. *Долженко Георгій. Біду можна відвернути // Урядовий кур'єр. – 2001. – 22 лют.*

7. *Олтаржевський Дмитро. Юрій Костенко: "Наша цивілізація робить усе, щоб знищити себе" // Урядовий кур'єр. – 1998. – 31 січ.*

8. *Бабенко Валентин. Канал "Дунай – Чорне море" під знаком питання? // Урядовий кур'єр. – 2001. – 6 лист.*

9. *Літвінов Г. Л., Перепелиця А. Г. Чорне море може не хвилюватися // Урядовий кур'єр. – 1999. – 12 черв.*